DOI: https://doi.org/10.32782/PPSS.2023.1.53

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ТА ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК МАСОВОМУ НЕГАТИВНОМУ ЯВИЩУ

Степан Юрійович БОНДАРЕНКО,

сертифікований експерт національного освітньо-наукового проєкту "Всеосвіта",
експерт Національної стратегії освіти і науки України 2030 при МОН України
Національна академія СБ України
https://orcid.org/0000-0001-8328-5117

NEGATIVE CONSEQUENCES AND WAYS TO COUNTERACT DISINFORMATION IN SOCIAL MEDIA AS A MASSIVE NEGATIVE PHENOMENON

Countering disinformation on social media is crucial for several reasons, reflecting the potential impact it can have on individuals, societies, and democratic processes. Disinformation can have geopolitical implications and contribute to global instability. Countering disinformation is essential for promoting global stability and preventing the escalation of international tensions. Addressing disinformation requires a coordinated effort involving governments, technology platforms, civil society, and individuals. By recognizing the importance of countering disinformation, stakeholders can work together to build a more resilient and truthful information environment. The paper analyses modern concepts of understanding the concept of "disinformation", its main (main) manifestations on the example of social networks. The author analyses the current national regulatory framework for information security in the context of disinformation as a potential threat to the state. The author points out possible ways of solving this problem to reduce the incidence of disinformation campaigns.

Дезінформація в соціальних мережах може мати низку негативних наслідків, що впливають на окремих людей, громади та суспільства. Дезінформація поширює неправдиву або оманливу інформацію, змушуючи людей вірити неточним фактам, чуткам або теоріям змови. Це може сприяти викривленому розумінню подій і проблем. Постійний вплив дезінформації підриває довіру до традиційних інституцій, зокрема до ЗМІ, уряду та авторитетних джерел. Ця недовіра може послабити соціальну структуру і перешкоджати ефективному управлінню.

Дезінформація часто експлуатує існуючі розбіжності в суспільстві, підживлюючи поляризацію і створюючи менталітет "ми проти них". Це може сприяти соціальним заворушенням, ворожнечі та руйнуванню громадянського дискурсу. Дезінформаційні кампанії спрямовані на маніпулювання громадською думкою в політичних, ідеологічних або економічних цілях. Формуючи сприйняття, ці кампанії можуть впливати на вибори, змінювати суспільні настрої та підривати демократичні процеси.

Цілеспрямоване поширення дезінформації може підривати демократичні цінності, спотворюючи розуміння громадськістю фактів і подій. У крайніх випадках це може сприяти зростанню авторитаризму та ерозії демократичних інститутів. Окремі особи та організації можуть стати жертвами неправдивої інформації, що може завдати шкоди їхній репутації. Неправдиві звину-

вачення, дезінформація про товари чи послуги, а також "вбивство персонажа" можуть мати серйозні наслідки для тих, проти кого вони спрямовані.

Дезінформація може сприяти виникненню загроз безпеці, поширюючи неправдиву інформацію про громадську безпеку, надзвичайні ситуації або кризи у сфері охорони здоров'я. Хибні тривоги та дезінформація під час надзвичайних ситуацій можуть викликати паніку і перешкоджати ефективному реагуванню. Дезінформація може мати економічні наслідки, впливаючи на фондові ринки, довіру споживачів і репутацію бізнесу. Неправдива інформація про продукти або фінансові ринки може призвести до реальних економічних збитків. Дезінформаційні кампанії можуть включати кібератаки, фішинг або інші форми кіберзагроз. Це може поставити під загрозу приватність, призвести до крадіжки персональних даних або порушити роботу критично важливої інфраструктури.

Дезінформація, пов'язана з питаннями охорони здоров'я, наприклад, неправдива інформація про вакцини або медичні методи лікування, може мати серйозні наслідки. Вона може сприяти поширенню хвороб, підривати зусилля громадської охорони здоров'я та становити загрозу для особистого благополуччя. Дезінформаційні кампанії можуть перешкоджати демократичним процесам, зокрема виборам. Неправдива інформація про кандидатів, процедури голосування або політичні події може вплинути на поведінку виборців і поставити під загрозу цілісність виборчих систем.

Постійний вплив дезінформації може мати негативний вплив на психічне здоров'я. Постійний шквал неправдивої або тривожної інформації може сприяти виникненню тривоги, стресу та відчуття дезорієнтації. Поширеність дезінформації може сприяти нормалізації неправди, коли люди стають нечутливими до неправдивої інформації. Така нормалізація може ускладнити розрізнення фактів і вигадок.

Дезінформація послаблює загальну інформаційну екосистему, наповнюючи її шумом, що заважає людям відрізняти достовірні джерела від ненадійних. Така ерозія якості інформації може перешкоджати прийняттю обґрунтованих рішень.

Подолання негативних наслідків дезінформації вимагає комплексних спільних зусиль за участі урядів, технологічних платформ, громадянського суспільства та окремих осіб. Підвищення медіаграмотності, посилення цифрової стійкості та притягнення до відповідальності тих, хто поширює дезінформацію, є важливими кроками для пом'якшення цих наслідків.

Протидія дезінформації в соціальних мережах як масовому негативному явищу вимагає багатогранного підходу, що охоплює окремих осіб, громади, соціальні медіа-платформи та уряди. Нами пропонується розглянути кілька стратегій, які можна застосувати для подолання та пом'якшення впливу дезінформації.

По-перше, необхідно сприяти підвищенню медіаграмотності. Тобто, навчати людей, як критично оцінювати інформацію, виявляти дезінформацію та перевіряти джерела. Програми з медіаграмотності можуть допомогти людям ефективніше орієнтуватися в цифровому середовищі. По-друге, це співпраця з фактчекерами. Необхідно підтримувати та просувати організації, що займаються перевіркою фактів. Слід співпрацювати з ними для перевірки та

розвінчання неправдивої інформації. Платформи соціальних мереж можуть інтегрувати інструменти перевірки фактів і маркування для виявлення оманливого контенту.

По-третє, підвищення цифрової грамотності у школах та ЗВО. В умовах транзиційних вимірів слід інтегрувати цифрову грамотність та навички критичного мислення у шкільні та "університетські" (освітні) програми. Необхідно надавати учням, здобувачам вищої освіти інструменти, які допоможуть їм розпізнавати достовірні джерела, ставити під сумнів інформацію та відповідально орієнтуватися в онлайн-світі. У контексті цього також можна вести мову про кампанії з інформування громадськості про поширеність дезінформації, її наслідки та важливість перевірки інформації перед тим, як нею ділитися.

Наступне – дотримання прозорості з боку соціальних мереж. Платформи соціальних мереж повинні бути прозорими щодо своїх алгоритмів, політики модерації контенту та зусиль, спрямованих на боротьбу з дезінформацією. Підвищувати обізнаність користувачів про те, як алгоритми формують контент, який вони бачать.

По-п'яте, використання алгоритмічних втручань. Необхідно налаштування алгоритмів так, щоб вони надавали перевагу точній і достовірній інформації, а не сенсаційному чи оманливому контенту. Платформи можуть використовувати штучний інтелект і машинне навчання для виявлення та мінімізації поширення дезінформації. Наступна складова – це заохочування відповідального поширення інформації. Необхідно заохочувати користувачів ("юзерів") перевіряти інформацію, перш ніж ділитися нею. Слід пропагувати відповідальне поширення інформації, наголошуючи на важливості точності, а не швидкості. Платформи можуть впроваджувати функції, які спонукають користувачів читати статті, перш ніж ділитися ними.

Ще одним фактором може виступати посилення цифрової криміналістики. Необхідно притримуватися принципу інвестиції в цифрову криміналістику, щоб відстежувати походження дезінформаційних кампаній. Варто уміти виявляти та викривати джерела, які стоять за скоординованими зусиллями з поширення неправдивої інформації. У цій же площині можна також взяти вектор на заохочування ініціативи громадянської журналістики, які сприяють точному висвітленню подій та сприяють створенню більш різноманітної та надійної інформаційної екосистеми. До того ж слід підтримувати та підписуватися на авторитетні пабліки в соціальних мережах, ЗМІ, які пройшли відповідну верифікацію. Якісна журналістика відіграє вирішальну роль у наданні точної та добре дослідженої інформації.

Говорячи про виміри глобальної співпраці, необхідно сприяти міжнародній співпраці між урядами, технологічними компаніями та громадянським суспільством для протидії транскордонним дезінформаційним кампаніям. Спільні зусилля можуть призвести до більш ефективних контрзаходів. Дотичним до цього є концепція сприяння відповідальному використанню соціальних мереж. Слід заохочувати відповідальне використання соціальних мереж, просуваючи позитивну поведінку в мережі, конструктивні розмови та шанобливий дискурс. Платформи можуть впроваджувати функції, які перешкоджають токсичним взаємодіям.

Розробляючи та впроваджуючи законодавство та нормативні акти, спрямовані на боротьбу з дезінформацією, насамперед такі, як:

– Закон України "Про інформацію" [7];

– Закон України "Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах" [5];

– Закон України "Про державну таємницю" [2];

– Закон України "Про захист персональних даних";

– Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах" [3];

– Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію" [4];

– затвердження Указом Президента України рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" [8] тощо,

враховуючи, що ці заходи повинні забезпечувати баланс між захистом свободи слова та запобіганням зловмисному поширенню неправдивої інформації.

Уряд та відповідні організації повинні мати плани комунікації в кризових ситуаціях для швидкого реагування на нові дезінформаційні загрози [1]. Своєчасна і прозора комунікація може допомогти пом'якшити їхній вплив. Тому також слід надавати цифровим платформам можливість вживати більш рішучих заходів для боротьби з дезінформацією. Це включає видалення фейкових акаунтів, виявлення та відключення мереж ботів, а також впровадження більш суворих політик модерації контенту.

Протидія дезінформації в соціальних мережах має вирішальне значення з кількох причин, що відображають потенційний вплив, який вона може мати на людей, суспільства і демократичні процеси. Важливість протидії дезінформації полягає у наступних вимірах: 1) необхідна для збереження правди і точності інформації, доступної громадськості; 2) є життєво важливою для захисту цілісності демократичних систем; 3) допомагає запобігти загостренню суспільних розбіжностей і сприяє соціальній згуртованості; 4) допомагає захиститися від маніпуляцій і гарантує, що люди можуть приймати поінформовані рішення на основі достовірної інформації; 5) має важливе значення для збереження довіри та підтримки довіри до авторитетних джерел; 6) допомагає захистити репутацію та запобігає невиправданій шкоді іміджу суб'єктів, проти яких вона спрямована; 7) має важливе значення для зменшення ризиків безпеки та забезпечення громадської безпеки; 8) допомагає підтримувати економічну стабільність, запобігаючи поширенню неправдивої інформації, яка може зашкодити фінансовим ринкам; 9) допомагає підтримувати якість доступної інформації та сприяє створенню більш здорового інформаційного середовища; 10) має важливе значення для захисту людей і організацій від ризиків кібербезпеки, пов'язаних з неправдивою інформацією; 11) забезпечує наявність точної інформації, якою можна керуватися при реагуванні на кризові ситуації; 12) допомагає людям ефективніше орієнтуватися в цифровому

ландшафті, роблячи їх менш вразливими до маніпуляцій; 13) має важливе значення для зміцнення глобальної стабільності та запобігання ескалації міжнародної напруженості.

Протидія дезінформації вимагає скоординованих зусиль за участю урядів, технологічних платформ, громадянського суспільства та окремих осіб. Визнаючи важливість протидії дезінформації, зацікавлені сторони можуть працювати разом, щоб створити більш стійке і правдиве інформаційне середовище. Боротьба з дезінформацією вимагає узгоджених зусиль від різних зацікавлених сторін, а поєднання цих стратегій може сприяти створенню більш стійкого інформаційного середовища.

Список використаних джерел:

1. Порядок проведення робіт із створення комплексної системи захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційній системі. Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій. *Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій*. URL: https://duikt.edu.ua/ua/lib/1/category/919/view/1057 (дата звернення: 11.11.2023).
2. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 № 3855-XII // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3855-12 (дата звернення: 11.11.2023)
3. Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах : Постанова Кабінету Міністрів України; Правила від 29.03.2006 № 373 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/373-2006-%D0%BF (дата звернення: 11.11.2023)
4. Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію : Постанова Кабінету Міністрів України; Інструкція, Форма типового документа, Журнал, Акт, Картка, Замовлення, Перелік від 19.10.2016 № 736 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/736-2016-%D0%BF (дата звернення: 11.11.2023)
5. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/80/94-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 11.11.2023)
6. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17 (дата звернення: 11.11.2023)
7. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12 (дата звернення: 11.11.2023)
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року "Про Стратегію інформаційної безпеки" : Указ Президента України; Стратегія від 28.12.2021 № 685/2021 // База даних "Законодавство України" / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/685/2021 (дата звернення: 11.11.2023)